

УДК 338.23

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-93-9>**Неустроєв Ю. Г.**

Одеський національний технологічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1998-2564>**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

У статті проведено аналіз основних підходів до визначення «фінансової безпеки». Визначено, що важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека регіону, котра представляє собою індикатор стану фінансового розвитку регіону, що характеризується рівнем стабільності державних фінансів, веденням підприємницької діяльності, інвестиційним кліматом, рівнем життя населення, розвитком банківського сектору. Встановлено, що досягнення належного рівня фінансової безпеки регіонів неможливе без визначення ключових структурних елементів цієї безпеки, які є найбільш важливими для кожного окремого регіону. Практична реалізація будь-яких проектів по соціально-економічному розвитку територій повинна передбачати необхідність оцінки потенційних ризиків від впровадження таких проектів, а також потребує узгодження із стратегією розвитку регіонів саме в аспекті необхідності дотримання фінансової безпеки в процесі реалізації проекту тому, що фінансова безпека і є основою для прийняття інвесторами рішень щодо участі в таких проектах.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека регіону, фінансова децентралізація, державне регулювання, фінансова політика.

Постановка проблеми. Ефективний соціально-економічний розвиток регіонів в значній мірі залежить від фінансової політики, яка проводиться на державному та регіональному рівнях. У ринкових умовах господарювання та проведення реформ, що спрямовані на децентралізацію управління та створення нових територіальних громад, важливого значення набувають питання забезпечення економічної безпеки регіонів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Сталою є непослідовність та невисока ефективність дій органів державного та регіонального управління при формуванні економічної політики через неврахованість вимог забезпечення економічної безпеки.

Без забезпечення економічної безпеки неможлива незалежність, стабільність та сталий розвиток регіонів і країни в цілому. Головними проблемами, з якими стикаються у процесі управління зазначеними процесами, є наявні диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів, що склалися внаслідок нерівномірного фінансового забезпечення власними ресурсами. Ці диспропорції призводять до зниження економічної безпеки регіонів. Відповідно в контексті забезпечення економічної безпеки розвитку регіонів України виникає необхідність дослідження наслідків такої ситуації та визначення шляхів їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економічної та фінансової безпеки присвячено праці багатьох вітчизняних науковців. Результати цих досліджень знайшли відображення в працях вчених таких, як О. Барановський, З. Варналій, М. Виклюк, В. Геєць, Т. Сфіменко, Ю. Іванов, Б. Карпінський, Л. Михайлова та багатьох інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Незважаючи на існуючі доробки у даній сфері, дослідження проблеми фінансової безпеки, а саме загальнотеоретичних питань фінансової безпеки, рівня фінансової безпеки регіонів потребує конкретизації місця фінансової безпеки регіонів України в системі економічної безпеки.

Мета статті – дослідження теоретичних аспектів фінансової безпеки регіону в системі економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Збільшення темпів економічного розвитку регіону в значній мірі

залежить від збалансованості регіональних бюджетів, ефективної фінансової й грошово-кредитної політики держави, а також від стану і стратегічних цілей діючих в ньому фінансово-кредитних установ. На сучасному етапі їх роль у фінансуванні реальної економіки вже не відповідає їх дійсним можливостям, насамперед внаслідок невизначеності принципів умов діяльності цих установ, механізмів гарантування повернення кредитів, нестабільності правового простору роботи банків як суб'єктів підприємницької діяльності. Значні суперечливості в практичній реалізації даних питань потребують системного аналізу такої складової економічної безпеки, як фінансова.

Фінансова складова, як одна з найвпливовіших на стан економічної безпеки, знаходить своє відображення в будь-якому елементі системи визначення економічної безпеки: рівень економічної безпеки – загрози економічній безпеці – індикатори (критерії) економічної безпеки – порогові значення індикаторів – моніторинг економічної безпеки [1].

Фінансова безпека досягається шляхом проведення виваженої фінансової політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, інформаційній і власне в фінансовій сферах. Без обґрунтованої концепції фінансової безпеки неможливо сподіватись на реалізацію ефективного соціально-економічного розвитку держави.

Важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека регіону, котра представляє собою індикатор стану фінансового розвитку регіону, що характеризується рівнем стабільності державних фінансів, веденням підприємницької діяльності, інвестиційним кліматом, рівнем життя населення, розвитком банківського сектору (рис. 1). Забезпечення фінансової безпеки є процесом управління, який передбачає створення умов відповідності граничним значенням всіх елементів фінансової безпеки регіону та протидії загрозам порушення їх стану [2].

Отже, під регіональною економічною безпекою розуміється здатність регіонів протистояти кризовим ситуаціям, викликаним впливами зовнішніх та внутрішніх факторів на науково-виробничий та ресурсний потенціал та їх структуру, сферу обігу

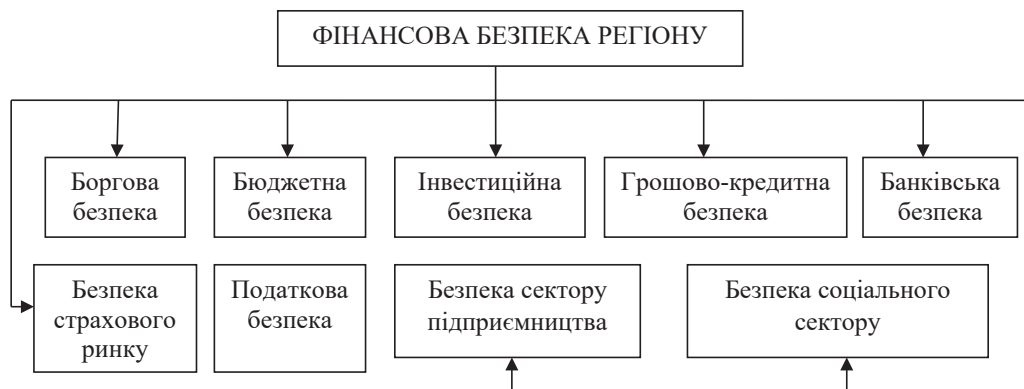

Рис. 1. Складові фінансової безпеки регіону

Джерело: вдосконалено за [2]

та інституційну інфраструктуру, соціальну сферу, рівень та якість життя людей. Таким чином, економічна безпека територій характеризується можливістю регіонів забезпечити гідні умови життя та розвитку особистості, соціально-економічну стабільність суспільства та протистояти впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Фінансова безпека, як складова економічної безпеки, визначає стан захищеності життєво важливих регіонів та їх підприємницьких структур, громадян у фінансовій сфері від впливу різносторонніх загроз, що обумовлені недостатністю фінансових ресурсів, їх збалансованістю та ліквідністю. Відносно сказаного слушно відзначає Карпінський Б. А., що «збалансованість фінансової системи регіону полягає у цілеспрямованому формуванні та реалізації заходів фінансової регіональної політики щодо забезпечення відповідності між реальними потребами та наявними можливостями економічного розвитку регіону». Внаслідок чого фінансову безпеку варто розглядати як надзвичайно складну багаторівневу систему, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку [3].

Безумовно, важливими характеристиками фінансової безпеки є гарантія загальноекономічних умов, збалансованість, стійкість до зовнішніх та внутрішніх факторів, а також цілісність та єдність фінансової системи. Без цього неможливо здійснити сталий розвиток території.

Беручи до уваги широкий аспект поняття фінансової безпеки, складність взаємозв'язків усередині неї, взаємозалежності складників її елементів, необхідно також включити до складу фінансової безпеки такі структурні елементи, як: фінансова безпека людини (окремого громадянина) і домогосподарства; фінансова безпека підприємства; фінансова безпека регіону.

Фінансова безпека регіону полягає у фінансової самостійності (автономії) регіону. Самостійність регіону проявляється в можливості повноцінного використання конкурентних переваг регіону, підтримці стабільності регіональної економіки, організації ефективного контролю над ресурсами регіону. Всі елементи економічної системи регіону повинні характеризуватися надійністю, захищати всі форми власності, створювати гарантії для ефективної підприємницької діяльності, стримувати вплив дестабілізуючих факторів. Також фінансова безпека регіону передбачає здатність до самостійної реалізації і захисту регіональних економічних інтересів, здійснення модернізації

виробництва, ефективної інвестиційної та інноваційної політики, розвитку інтелектуального і трудового потенціалу регіону [4].

Стан фінансової безпеки держави визначається, відповідно, сталим розвитком усіх її регіонів. Розглядаючи фінансову безпеку регіону, можна говорити про фінансові відносини щодо захисту інтересів усіх елементів фінансової системи регіонів.

В даний час більш актуальним є підхід, коли фінансова безпека ґрунтується на більш широкому розумінні системи бюджетних та фінансових взаємовідносин об'єднаної територіальної громади, котра включає в себе і домогосподарства, і суб'єкти господарювання, котрі функціонують в межах ОТГ. При цьому мова ведеться не про рівень окремої громади, а про фінансову безпеку території, на якій ця ОТГ функціонує, що потребує визначення зв'язків взаємодії у сфері фінансової безпеки (рис. 2) [5].

Таким чином, можна стверджувати, що фінансова безпека територіальних громад являє собою складну структуру різноманітних елементів, котрі являють собою окремі напрями безпеки у різних сферах фінансової діяльності.

Стратегія фінансової безпеки має бути орієнтована на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізми їх реалізації. Державна стратегія фінансової безпеки і фінансова безпека регіонів перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємодії.

Склад основних функцій впливає з мети, складу принципів, основних методів забезпечення фінансової безпеки та переліку національних інтересів у цій сфері. Крім того, необхідно врахувати перелік функцій, що міститься у Концепції національної безпеки України. Тоді основними функціями системи забезпечення фінансової безпеки на думку Калантай А. М. можна визначити наступні (таблиця 1) [6].

Аналіз сучасних трактувань фінансової безпеки регіону дозволяє виділити наступні ключові аспекти:

- здатність економіки підвищувати якість життя на рівні загальноприйнятих стандартів;
- протидія впливу зовнішніх і внутрішніх загроз з оптимальною вартістю всіх видів ресурсів, без виснаження природних ресурсів;
- забезпечення соціально-економічної та соціально-політичної стабільності регіону [7].

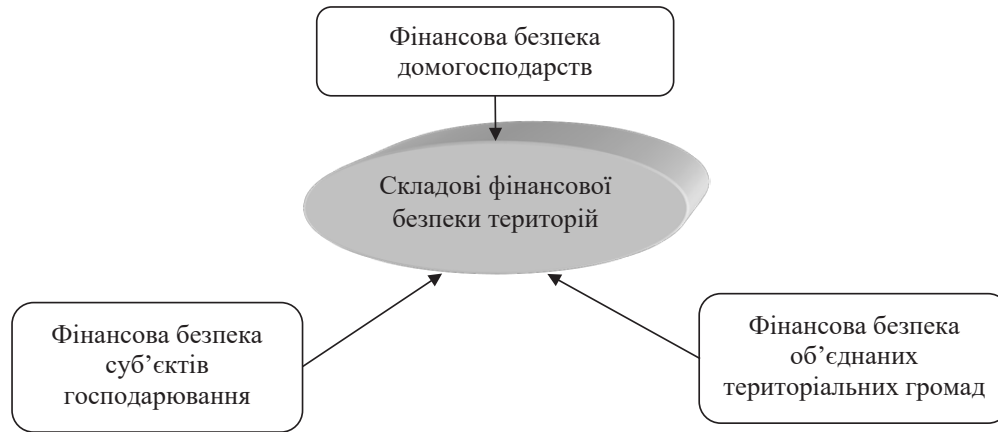

Рис. 2. Складові елементи фінансової безпеки територій

Джерело: авторська розробка

Управління економічною безпекою на регіональному рівні необхідно для недопущення переростання певних факторів дестабілізації (потенційних) у діючі загрози безпеці, зберігаючи безпечний рівень стану об'єкта безпеки.

Стан фінансової безпеки регіону великою мірою залежить від виконання визначених стратегічних векторів регіональної політики, до яких належать:

1) консолідація суспільно-політичного простору – необхідність формування консолідуючої національної ідеї – основи формування української нації;

2) фінансово-економічна інтеграція та забезпечення сталого розвитку регіонів, що передбачає кілька напрямів:

- пошук компромісу щодо економічної свободи регіонів, надання більшої самостійності в питаннях економічного розвитку регіонів і більшої відповідальності за рівень такого розвитку;

- реалізація принципу розширення міжрегіональної економічної взаємодії;

- запровадження механізмів подолання асиметрії розвитку регіонів і підтримки депресивних територій;

- стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку на базі ефективного використання науково-технічного потенціалу регіонів;

3) створення інституціональних та нормативно-правових передумов реформування місцевого

самоврядування й територіально-адміністративного устрою:

- визначення концептуальних засад і шляхів здійснення адміністративно-територіальної реформи;

- розроблення з використанням досвіду регіонів моделі адміністративно-територіального устрою;

- підготовка законопроектів із питань проведення реформи адміністративно-територіального устрою та розвитку місцевого самоврядування на всіх рівнях [8].

Загроза економічної безпеці виникає у зв'язку з різкими коливаннями пропозиції ресурсів і попиту на них, що зумовлюють різноманітні кризи на ринках та погіршення загальноекономічної динаміки.

Основними загрозами, які визначили низький рівень фінансової безпеки регіонів України є наступні:

- дестабілізація фінансового сектору економіки;
- відсутність законодавства щодо регулювання фінансової безпеки;

- нестача та неефективність використання фінансових ресурсів;

- зростання внутрішнього та зовнішнього боргу держави; – високий рівень інфляції;

- нестабільний курс національної валюти;

- нерівномірність розміщення виробництв;

- зростання рівня тіньового сектору та корупції;

- воєнні дії та зростання соціальної напруженості в державі [2].

Таблиця 1

Основні функції системи забезпечення фінансової безпеки

Функція	Короткий зміст
Створення системи та постійна підтримка її у належному стані	створення організаційно-правових засад для побудови, розвитку та функціонування системи, формування організаційної структури, окремих її складових та розподіл їх функцій, кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне тощо забезпечення як системи в цілому, так і окремих її складових
Забезпечення діяльності системи	вироблення Стратегії забезпечення фінансової безпеки, планування конкретних заходів щодо підтримки безпеки, організація та безпосереднє керівництво системою та її складовими, визначення витрат на проведення заходів та оцінка їх результативності
Здійснення перспективної діяльності системи	прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників, причин їх виникнення, а також наслідків їх прояву, організація діяльності з запобігання та усунення впливу загроз та дестабілізуючих чинників на національні інтереси, а також ліквідація наслідків впливу дестабілізуючих чинників
Визначення сукупності основних критеріїв	визначення сукупності основних критеріїв безпечного стану фінансово-кредитної сфери і порогових значень індикаторів фінансової безпеки
Участь у міжнародних системах фінансової безпеки	входження в існуючі та утворення нових систем фінансової безпеки, утворення та участь у роботі двосторонніх і багатосторонніх органів фінансової безпеки, розробка і прийняття відповідної нормативно-правової бази, що регулює міждержавні відносини в галузі безпеки, спільне проведення заходів у рамках міжнародних систем фінансової безпеки

На сучасному етапі у центрі уваги державних органів має бути всі різноманітність проявів і негативних наслідків сформованих та очікуваних кризових ситуацій не лише в цілому по країні, а й у регіональному аспекті, що відображає особливості причин їх формування в конкретних умовах місця та часу. У регіональних кризових ситуаціях прямо чи опосередковано у концентрованому вигляді відображається територіальна специфіка всіх негативних процесів.

Отже, система фінансової безпеки відіграє роль надсистеми, одночасно вона є і підсистемою економічної безпеки держави (яка, у свою чергу є складовою національної безпеки держави та міжнародної економічної безпеки). Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем (секторів), кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку [9].

Необхідно зазначити, що вплив регіональних факторів дестабілізації необхідно враховувати при розгляді національної та економічної безпеки країни, а також оцінювати структурні зрушення в економіці регіону не тільки з поточних позицій ринкової кон'юнктури, а також з урахуванням довгострокових економічних переваг відповідної території у загальній системі.

Висновки. Фінансова безпека регіону посідає важливе місце у широкому спектрі проблем забезпечення економічної безпеки в умовах не

лише трансформації економіки, а й проведення децентралізації системи державного управління. Гарантування достатнього рівня фінансової безпеки є важливим завданням фінансової політики держави. Фінансова безпека є складовою економічної безпеки, і тому визначеність зі змістовним наповненням останньої має важливе значення для формування напрямів політики регіонального розвитку. Основною метою регіональної політики у сфері фінансової безпеки має бути стабільний соціально-економічний розвиток та забезпечення її стійкості до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз. Завдання політики у сфері фінансової безпеки полягають у своєчасній оцінці та реагуванні на існуючі та потенційні загрози у цій сфері.

Рівень економічної безпеки залежить від достатності ресурсів для економічного розвитку, стабільності ринків та зовнішньоекономічної стабільності. Фінансова безпека є ключовою ланкою системи економічної безпеки, що впливає на інші її складові – промислову, енергетичну, продовольчу тощо. Фінансова безпека регіонів також тісно взаємопов'язана з національною безпекою країни в цілому, оскільки дефіцит фінансових ресурсів на регіональному рівні може призводити до недофінансування базових потреб у різних сферах життєдіяльності суспільства та уповільнення економічного розвитку.

Список використаних джерел:

- Петрова В. Ф., Пушкар Т. А. Фінансова безпека регіону як передумова сталого соціально-економічного розвитку. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/29552/1/25.pdf> (дата звернення: 22.09.2022).
- Матвійчук В. І., Нешко Р. М. Фінансова безпека регіону як складовий елемент фінансової безпеки держави. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1 (22). С. 125–134.
- Виклюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1485>
- Ситник Н. С., Стефанків Б. О. Фінансові аспекти складників економічної безпеки держави. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Випуск 1-2 (44). С. 136–140.
- Бак Н. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. № 1(58). С. 98–110.
- Калантай А. М. Роль і місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 143–153.
- Копиця О. О. Модель моніторингу фінансової безпеки регіону в умовах гібридних загроз. 2020. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/16306/1/2020_M_EK_Kopitsa_OO.pdf
- Носирев О. Регіональна економічна безпека як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2014. Випуск 10. С. 202–206.
- Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. Київ : КНТЕУ, 2001. 309 с.

References:

- Petrova V. F. and Pushkar T. A. Finansova bezpeka rehionu yak peredumova staloho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku [Financial security of the region as a prerequisite for sustainable social and economic development]. Available at: <http://eprints.kname.edu.ua/29552/1/25.pdf> (accessed 22 September 2022).
- Matviychuk V.I. and Neshko R.M. (2017) Finansova bezpeka rehionu yak skladovyi element finansovoi bezpeky derzhavy [Financial security of the region as a constituent element of the financial security of the state]. *Finansy, oblik, banky*, no. 1 (22), pp. 125–134.
- Vklyuk M. I. (2012) Struktura finansovoyi bezpeky rehionu ta kharakterystyka yiyi skladovykh [The structure of the financial security of the region and the characteristics of its components]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy] (electronic journal), no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1485> (accessed 22 September 2022).
- Sytnyk N. S. and Stefankiv B. O. (2018) Finansovi aspekty skladnykh ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Financial aspects of the components of the economic security of the state]. *Naukovo-vyrobnychyy zhurnal «Biznes-navihator»*, issue 1-2 (44), pp. 136–140.
- Bak N. (2019) Finansova bezpeka terytorialnykh hromad v Ukraini: sutnist, strukturni skladovi, zahrozy [Financial security of territorial communities in Ukraine: essence, structural components, threats]. *Svit finansiv*, vol. 1 (58), pp. 98–110.
- Kalantai A. M. (2012) Rol i mistse finansovoi bezpeky v konteksti natsionalnykh interesiv [The role and place of financial security in the context of national interests]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy*, no. 1, pp. 143–153.
- Kopytsia O. O. (2020) Model' monitorynhu finansovoyi bezpeky rehionu v umovakh hibrydnykh zahroz [The model of monitoring the financial security of the region in conditions of hybrid threats]. Available at: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/16306/1/2020_M_EK_Kopitsa_OO.pdf (accessed 22 September 2022).
- Nosyrev O. (2014) Rehionalna ekonomichna bezpeka yak faktor pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ekonomiky [Regional economic security as a factor in increasing the competitiveness of the economy]. *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, issue 10, pp. 202–206.
- Yermoshenko M. M. (2001) *Finansova bezpeka derzhavy: natsional'ni interesy, real'ni zahrozy*, stratehiya zabezpechennya [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy]. Kiev: KNTEU. (in Ukrainian)

Neustroiev Yurii

Odesa National University of Technology

FINANCIAL SECURITY OF THE REGION AS A COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY

Summary

The purpose of the article is to study the theoretical aspects of the financial security of the region in the system of economic security. The relevance of the researched problem is due to the need of the regions to ensure economic security. The main approaches to the concept of economic security of the region are presented, the components of economic security are defined. Economic security of regions is an object of state management, which should be carried out with the help of monitoring of key indicators; reasoning and making decisions that would contribute to positive changes in the economy of the region. The specific state of the economic system, in which balance and resistance to negative manifestations of threats are achieved and there is an ability to ensure one's own effective and sustainable development taking into account one's economic interests, means a high level of economic security. It is shown that an important component of the financial security of the state is the financial security of the region, which is an indicator of the state of financial development of the region, characterized by the level of stability of state finances, conducting business activities, investment climate, the standard of living of the population, and the development of the banking sector. The article analyzes the main approaches to the definition of "financial security", the main attention is paid to the essence of the financial security of the region as a state of protection of all components of the financial system from external and internal threats and destabilizing factors, as well as the ability of the financial system to ensure the economic growth of the state and regions. It was established that achieving the appropriate level of financial security of the regions is impossible without determining the key structural elements of this security, which are the most important for each individual region. The practical implementation of any projects on the socio-economic development of territories should require the assessment of potential risks from the implementation of such projects, as well as require coordination with the regional development strategy precisely in the aspect of the need to observe financial security in the process of project implementation, because financial security is the basis for investors to make decisions about participation in such projects.

Key words: economic security, financial security of the region, financial decentralization, state regulation, financial policy.